Augusts Milts
filozofijas zinātnu kandidāts

Buržuaziskā individuālisma krīze
(Palīgmateriāls lektoriem)

Latvijas PSR Zinību biedrība
Sabiedriski politisko zinību propagandas zinātniski metodiskā padome. Rīga 1975

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Augusts Milts, filozofijas zinātnu kandidāts
Buržuaziskā individuālisma krīze (Palīgmateriāls lektoriem)
Latvijas PSR Zinību biedrība
Sabiedriski politisko zinību propagandas zinātniski metodiskā padome
Rīga 1975
imantslochmelis@inbox.lv

-
- Lektoru ievērībai
- JĒDZIENU SKAIDROJUMS
- BURŽUAZISKAS MORĀLES KRĪZE UN INDIVIDUĀLISMS
- INDIVIDUĀLISMA IZPAUSME SOCIĀLISTISKAJĀ SABIEDRĪBĀ
- PERSONĪBAS PATSTĀVĪBAS, VIENTULĪBAS UN INDIVIDUALITĀTES VIETA UN LOMA INDIVIDUĀLISMA UN KOLEKTĪVISMA UZSKATOS
- LITERATŪRA
- А.Милтс, кандидат философских наук Кризис буржуазного индивидуализма (Матерная в помощь лектору) Общество "Знание" Лэтв.ССР Риге 1975 На латышском языке
- notes
    - 1
    - 2
    - 3

Aleksandrs Milts, filozofijas zinātnu kandidāts
Buržuaziskā individuālisma krīze (Palīgmateriāls lektoriem)

Lektoru ievērībai

Individuālisma ir ne tikai buržuāziskās morāles un ideoloģijas raksturīga iezīme. Vēsturiski pazīstamas dažādas individuālisma formas: zooloģiskais individuālisms cilvēces rītausmā, vergturu individuālisma caurstrāvotas ir antīkās pasaules ētiskās mācības. īpatnējā, vairāk maskētā veida individuālisma izpaudās viduslaiku kārtu un reliģiskajā morālē. Vairākkārt individuālismam, neskatoties uz tā pretrunīgo dabu, piemita arī progresīvas iezīmes gan morāles tālākajā bagātināšanā, gan personības aktivitātes izraisīšanā. It sevišķi spilgti tas izpaudās, pārejot no pirmatnējās kopienas bezpersoniskā kolektīvisma uz indivīdu-āliamu, kas stimulēja gan personības veidošanos, gan tūkstošgadīgo, vēsturiski novecojušo tradīciju, dzīves veida laušanu. Citādā formā un citos vēsturiskos apstākļos(renesanses periodā, kad veidojās buržuāzija kā progresīva šķira cīņā pret feodālisma iekārtā izveidotajām cilvēka miesas un gara bezpersonificētām verdzināšanas formām) individuālismam piemita progresīvs un vienlaikus humāns raksturs. Progresīvs raksturs bija arī t.s. "saprātīgā egoisma" mācībai franču XVIII gadsimta apgaismotāju un krievu re-volucionāru-demokrātu uzskatos XIX gadsimtā. Mūsu laikmetā individuālismam dažkārt ir zināmas progresīvas iezīmes jaunattīstības valstu, t.s. "trešās pasaules" atsevišķos atbrīvošanas kustības posmos, veicinot nacionālās pašapziņas attīstību un verdziskuma psiholoģiskās noskaņas likvidāciju.

Lekcijā nav vēlams sīkāk pakavēties pie visām vēsturiskajām individuālisma izpausmēm. Pamatojoties uz dialektiskā materiālisma vēsturiskuma principu, ieteicams ierobežoties ar individuālisma attīstības raksturojumu kapitālisma laikmetā, izskaidrojot tā pārvēršanos par svarīgu buržuāziskās morāles ideoloģijas un psiholoģijas krīzes faktoru.

Lekcijas pamatuzdevums saistīts ar kolektīvista personības audzināšanu, ar mūsu dzīvē sastopamo individuālisma izpausmju likvidāciju. Tāpēc arī ievērojama vieta palīgmateriālā veltīta indi**viduālisma** izpausmēm sociālistiskajā sabiedrībā.

Ikdienas valodā nereti individuālisma jēdzienu sapludina ar individualitātes izpausmi. Pārāk vienkāršota arī kolektīvisma izpratne. Dažkārt to saista tikai ar cilvēku saskarsmes procesu, noliedzot vientulības, personības patstāvības, sava veida autonomijas lomu. Netiek ari akcentēta doma, ka kolektīvisma kā komunistiskās morāles un audzināšanas princips izvirza cilvēkam augstākas prasības nekā individuālisma princips. Zemu prasību atmosfēras radītāji, mietpilsoniskā dzīves veida pielūdzēji agri vai vēlu nokļūst individuālisma ietekmē. Vadīšanās pēc kolektīvisma principa nebūt

neizskaužvisas "nelaimīgas" mīlestības, neatrisina, visus cilvēku savstarpējo attiecību mezglus visiem vēlamā virzienā. Ar kolektīvisma palīdzību mēs likvidējam individuālisma radīto bezjēdzīgo traģismu un dramatismu, patvaļu, anarhisma, nihilisma un pesimisma izpausmi, uz kuru loģiski virza individuālisms. Ir vienkāršākas dzīves situācijas, kur pietiek ar personīgo lēmumu, ir daudzas tādas situācijas, kur vienam cilvēkam nekļūdīgu lēmumu pieņemt nav iespējams (saimniecības attīstības plānu pieņemšana, sabiedrības attīstības perspektīvo līniju .izstrāde ntt.) . Kopējais saspringtais darbs, augstas savstarpējās prasības un cieņa rada savus dramatismus un traģiskas situācijas, rada lielāku neiecietības atmosfēru pret cilvēku slinkumu, dogmatisma un birokrātisma izpausmēm u.tml. Svarīgi pasvītrot, ka tieši pareizi izprasta kolektīvista veidošana vienlaikus rada un attīsta cilvēka individualitāti, nevis to nonivelē. Bet savukārt individualitāšu bagātu kolektīvu ir grūtāk vadīt kā nonivelētas personības. Kolektīvists biežāk iet pretī riskam, pat personiski dramatiskiem notikumiem sabiedrisko interešu vārdā. Pārrunās svarīgi akcentēt, ka tieši individuālismam raksturīga tendence iet vieglākās pretestības, mazāko prasību ceļu. Bet tieši tas ir sava veida grūtību, konfliktu uzkrāšanas ceļš, gala rezultātā - iluzoriskās brīvības un faktiskās nebrīvības ceļš.

Ievērojama vieta lekcijā veltāma jēdzienu noskaidrošanai. Pieredzējuši lektori zina, ka tas vismazāk saista auditoriju. Daļēji šo neieinteresētību var pārvarēt, papildinot jēdzienu skaidrojumu ar pretrunīgu dzīves situāciju analīzi.

Ieteicams lekcijas izklāsta laikā klausītājus ieinteresēt izlasīt kādu grāmatu, noskatīties filmu vai teātra izrādi, **kas** dziļi skar pārrunāto jautājumu (piem. E.Olbi lugu "Viss dārzā") .

Palīgmateriālā ir ietverti diva veida jautājumi - informatīvi skaidrojošais un problemātiskais, paverot lektoriem iespējas izvēlēties attiecīgajai auditorijai piemērotāko.

JĒDZIENU SKAIDROJUMS

Kopš seniem laikiem cilvēkus nodarbina daudzveidīgo cilvēku attiecību efektīvākas regulēšanas iespējas, labāka dzīves veida, principu, rakstura iezīmju meklējumi. Tie atspoguļojas folklorā, dažādās tradīcijās, ētiskās un sabiedriski politiskās teorijās, reliģiskās mācībās, ideoloģisko sistēmu uzskatos. Cilvēce ir bagāta ar pašaizliedzīgas uzupurēšanas piemēriem un arī galēja-egoisma izpausmēm. Dažādi ir bijuši motīvi personīgo un sabiedrisko, draugu un ienaidnieku interešu saskaņošanai. Visbiežāk šos pretējos cilvēku attiecību principus apzīmē ar vārdiem altruisms un egoisms.

Altnii sms (lat.alter - cits, otrs) raksturo nesavtīgu gādību par citu cilvēku labklājību, uzupurēšanos citu cilvēku labā. Filozofijā pirmais šo terminu ieviesa franču filozofs Ogists Konts (1798 - 1857) . Altruisma jēdzienam ikdienas valodā ir sinonīmi -cilvēkmīlestība, līdzjūtība, labdarība, nesavtīga atteikšanās par labu otram u.c. Dažkārt altruisma jēdzienu identificē ar kolektīvismu (lat. collectivus - kopīgs) kā cilvēku sabiedriskās dzīves un darbības principu. Pamatos altruistisko mācību attīstīja dažādas reliģiskās un buržuāziskās audzināšanas skolas kā tuvākā mīlestības mācību, kā domās, jūtās un praktiskā darbībā izteiktas rūpes par saviem ģimenes locekļiem, kaimiņiem un citiem cilvēkiem, ar kuriem ikdienā nākas saskarties. Sociālistiskajā sabiedrībā ar altruisma jēdzienu galvenokārt apzīmē personiskajās attiecībās izteikto cilvēkmīlestību, personiskos pakalpojumus, izpalīdzēšanu, draudzības izpausmes. Blakus personiskajām pastāv arī kolektīvās attiecības. Altruisms personiskās attieksmēs dažkārt var izpausties kā individuālisms plašākā aspektā. Mātes aklā mīlestība, izpalīdzēšana jebkuram cilvēkam nebūt vēl neraksturo kolektīvismu. Mīlestībai un draudzībai var būt arī antisabiedrisks raksturs. Pašuzupurēšanās var izpausties arī noziedznieku bandas locekļu vidū. Bet ne pati šī banda ir kolektīvs, ne tajā izteiktai altruiskai rīcībai ir kolektīvisma iezīme. Kolektīvismam ir raksturīga tāda sabiedrisko un personisko interešu saskaņošana, kas gala rezultātā dod sabiedrisku labumu un vienlaikus veicina arī personības attīstību. Personīgo un sabiedrisko interešu sadursmes re**zultātā** kolektīvās attiecībās priekšroka vienmēr tiek dota ko

lektīva interesēm, sabiedriski nozīmīgam mērķim. Altruismam piemīt personisko un sabiedrisko interešu risinājuma ierobežots raksturs (ar personiskam attiecībām un mikrogrupām) . Buržuāziskajās un reliģiskajās mācībās altruismam, tāpat kā egoismam, parasti ir abstrakts raksturs, pierakstot to cilvēka dabai vai dodot vispārcilvēcisku, nevēsturisku raksturojumu. Mūsdienu buržuāzija lepojas ar daudzām labdarības iestādēm un altruistisku

rīcību, ar cilvēcisko attiecību teorijām un mēģinājumiem tās praktiski īstenot. Visbiežāk tomēr šim altruismam ir slēpti egoistiski mērķi (labvēlīga morāli psiholoģiskā atmosfēra darbinieku vidū veicina peļņas **pieaugumu**, humāniem mērķiem atvēlētie līdzekļi tiek izmantoti imperiālistiskās politikas maskējumam u.tml,) . **Daļēji** vairākus altruistiskus pasākumus piespiež veikt darba **cilvēku kolektīva** cīņa. Tādējādi buržuāzija pēc savas **dabas, balstoties** uz privātīpa**šumu** un tieksmēm pēc peļņas, nevar **veikt kolektīvistisku** rīcību.

Šis **kolektīvisms** var izpausties kā šķietams vai **iluzorisks,** kad antagonistiskā šķiru **sabiedrībā valdošās šķiras interesēm cenšas** piedēvēt **vispārcilvēcisku raksturu, maskēt šo antagonismu ar** dažādām saskaņas **un sadarbības teorijām. īsts kolektīvisms visas sabiedrības mērogā iespējams tikai sabiedrībā, kuras ekonomikas pamatā** ir **sabiedriskais īpašums** uz **ražošanas līdzekļiem un ir likvidētas ekspluatatoru šķiras un slāņi. Sociālistiskās sabiedrības ko**lektīvisms **ir** darbaļaužu **kolektīvisma labāko tradīciju mantinieks, proletāriskās solidaritātes tālāk veidotājs. Kolektīvisms mūsu sa**biedrībā **ir morāles principa, kas visbūtiskāk atšķir mūsu morāli** un sadzīvi **no buržuāziskās. Vienlaikus kolektīvisma princips ir** arī **viens no galvenajiem komunistiskās audzināšanas principiem. Kolektīvisms ir arī cilvēku rakstura iezīme. Vēsturiski šī kolek**tīvisma **forma ir trešā un to apzīmē par īsto kolektīvismu. Tās sākums ir darbaļaužu solidaritātē un** *cīņā* **kapitālistiskajā sabied**rībā, **tālākā attīstība - sociālistiskajā sabiedrībā un pārejā uz komunistisko. Pirmā kolektīvisma forma ir pirmatnējās kopienas kolektīvisms, kas ierobežots ar savu dzimtu vai cilti un zemo attīstības līmeni. Otrā kolektīvisma forma raksturīga antagonistiskajai sabiedrībai, t,s, šķietamais, iluzoriskais kolektīvs.**[1]

Individuālisma (lat. individuum, - nedalāmais) ari ir arī dažādām vēsturiskām izpausmes formām. Bez tam vēl individuālisms īpatnēji izpaužas dažādu šķiru un sabiedrisko slāņu uzskatos un rīcībā. Diezgan daudz atšķirīgu iezīmju varētu, saskatīt, salīdzinot lielo biznesmeņu individuālisimu ar tā izpausmēm sīkbur-žuāziskajās aprindās. Piezīmēsim, ka tieši sīkburžuāziskajai psiholoģijai ir liels noturības spēks arī sociālisma apstākļos. Sīkburžuāziskais individuālisms visbiežāk izpaužas mietpilsonības un avantūrisma veidā. Dažkārt var izveicieties šķietams paradokss- Lielie biznesmeņi spēj vairāk nomaskēt sava individuālismu zem labdarības maskas un nereti rāda to altruistiskā formā.[1]

Individuālisma ir katras privātīpašnieciskās idealoģijas un morāles principa. Ievērojamais padomju zinātnieks G.Gaks dod individuālisma filozofisko, socioloģisko, ētisko un psiholoģisto raksturojumu.[2]

Filozofijā individuālisma mācība cieši saistīta ar subjektīvo ideālismu. Socioloģija individuālismu raksturo kā pastāvīgu personības un sabiedrības antagonismu. Ētikā individuālisms rod izteiksmi personības primaritātes atzīšanā attieksmē ar sabiedrību un kolektīvu. Tieši morāles sfērā individuālisms pārvēršas galvenokārt egoismā. Egoisms (lat.ego - es) vienlaikus tiek raksturots gan kā dzīves princips, gan kā morāles īpašība, kas izteic personisko interešu izvirzīšanu augstāk par sabiedrības un apkārtējo cilvēku interesēm. Dažkārt egoisms raksturo kā individuālisma atklātu un galēju izpausmi. Galējā izpausmē pretrunas starp personisko un sabiedrisko tiek atrisinātas uz sabiedriskā rēķina, uz apkārtējo cilvēku zaudējumu un nelaimju rēķina. Galējais egoisms var izpausties ari pilnīgas personības autonomijas, robinsonādes atzīšanā, nonākšanā solip-sismā (lat. solus - viens, vienīgs, ipse - pats) , kad sevi atzīst par vienīgo realitāti.

Psiholoģiskā aspektā individuālisms cieši saistīts ar intro-spektīvo metodi (psihisko procesu pētīšanu ar subjektīvu savas

1

G.Lihtenbergs kādā no saviem aforismiem saka, ka cilvēks kas vienreiz nozadzis simta tūkstoš taleru, jau var tālāk godīgi nodzīvot dzīvi.

2

Гэк Г.М. Диалектика коллективности и индивидуальности.

И., "Мысль", 1967, с. 20 - 25.

paša apzinās parādību novērošana) . Individuālisma piekritēji aizstāvuzskatu, ka katrs, attīstot savas spējas, realizējot savas intereses, apmierinot savas vajadzības, vienlaikus rada ari vispārējo spēju un interešu apmierinājumu un labvēlīgu psiholoģisko klimatu, ka paļaušanās tikai uz saviem spēkiem stiprina cilvēka raksturu un vairo tā atbildību. Ja katrs smaidīs, ja katrs rūpēsies par savu labo noskaņu, ja katrs iekops augļu dārzu tad jau visi smaidīs, būs labā noskaņā un visa planēta būs viens liels dārza. Individuālists pat izpalīdzīgā rīcībā vienmēr cenšas atrast egoistiskus motīvus. Tā Žorzs ž.P. Sartra lugā "Tikai patiesība" nespēj izdibināt, kāpēc Robērs viņu, slīkstošo, izglābis kad izrādās, ka to nav darījis ne pateicības, ne naudas dēļ.

Šī individuālisma sludinātā paļaušanās tikai uz sevi "Katrs pats savas laimes kalējs!" - kapitālisma sākotnējā un sociālo attiecību ne pārāk sarežģītā posmā veicināja personības pašapziņas attīstību un rosināja tās aktivitāti pretstatā viduslaikos sludinātajai paļāvībai **uz dieva** gribu **un** žēlsirdību **un** karaļu labsirdību. Personības izvirzīšana **par galveno vērtību bija** humāna individuālisma **ideja.** Bet **tālāka, attīstības gaitā individuālis**tiskais humānisms **aizvien kļuva abstraktāks, mazāk ar dzīves** pilnveidošanos saistāms. **Kolektīvisms**

personības psiholoģijā **pret** statā individuālismam **vienmēr izpaužas kā kolektīva sabiedrības** sastāvdaļa. Kolektīvisms **veicināja īstas** cilvēkmīlestības **attīstī** bu, mudināja **cilvēku iejusties un izprast citu cilvēku pārdzī**vojumus .

Individuālisms **kā ideoloģija ir** ekspluatatoru **šķiru interešu** teorētiska izteiksme, lai **attaisnotu tiesības uz sveša darba** ekspluatāciju. **Mūsdienu** buržuāziskās **sabiedrības apstākļos ar**

individuālisma ideoloģiju **cenšas maskēt šo** ekspluatāciju, personības ekonomisko, **politisko un tikumisko apspiešanu, individu**ālisma ideoloģija **un** psiholoģija **virzīta pret darbaļaužu solidāro**

cīņu par savu atbrīvošanos.[2]

1

Сартр Яэн-Пожь. Только правда, М., "UCKVCCTBO", 1 9 5 6.

2Skat .Афанасьева А.И., Мбреллэев к Л, Коллектив и личность.

М. "Мысль[4], 1 9 65, с, 23 1 - 2 3 8.

Metodoloģiska zinā individuālisms lielā mērā balstījās uz mehānisku pieeju, uzskatot sabiedrību kā indivīdu summu. Ne jau izolēti cilvēki turpina iedzīvotāju atražošanu. Kopīgajā darbība rodas tādas jaunas parādības kā sacensības gars. Ir daudzi darbības veidi, kuri gala rezultātā nevar būt tikai atsevišķo darbību summējums. Sabiedriskā nepieciešamība ne vienmēr sakrīt ar indivīdu tieksmēm. Cilvēks pats nevar kā Minhauzehs izvilkt sevi aiz matiem no staignāja, kurā ir iegrimis. Kas absolūti neiespējama vienam cilvēkam, var būt iespējams diviem vai vairākiem. Kas absolūti neiespējams vairākiem kolektīviem, ir iespējams visai sabiedrībai. Mēs visi zinām, ar kādām kolosālām pūlēm, lielu spēku mobilizāciju, starptautisku solidaritāti varēja izcīnīt uzvaru pār fašismu otrajā pasaules karā. Padomju Savienībai šī cīņa prasīja 20 miljonu, Polijai - 6 miljonu, Dienvidslāvijai - 1,7 miljoni cilvēku dzīvību.

Izskaidrojot individuālisma jēdzienu kā buržuāziskās morāles un ideoloģijas principu, svarīgi to pierādīt kontrastā ar kolektīvu kā sociālistiskās morāles principu, padomju cilvēkiem raksturīgu iezīmi.

Skaidrojot individuālisma krīzes jēdzienu, ir svarīgi pretstatīt kapitālisma progresīvo attīstības posmu, kad individuālismam vēl bija raksturīgas zināmas vērtības, imperiālisma un monopolistiskā kapitāla attīstības laikam. Kapitālisma vispārējā krīze ietver sevī daudzveidīgu un dažādu krīžu izpausmes. Krīze (gr.krisis -lēmums, spriedums, izšķirošs iznākums) raksturo lūzumu, grūtu pārejas stāvokli, iestrēgumu strupceļa, "burvju lokā", neatrisināmās pretrunās. Individuālisma krīze ir buržuāzijas morāles un ideoloģijas pamatprincipa ieatrēgums strupceļā, tā pozitīvo iezīmju izsmēlums, pārvēršanās reakcionārā, sabiedrības progresu bremzējošā faktorā.

Vienlaikus ar kapitālistisko attiecību nonākšanu aizvien krasākā pretrunā ar ražošanas spēku attīstības līmeni, saasinās un padziļinās arī individuālisma krīze. Kapitālistiskās ražošanas attiecības objektīvi uztur un atražo individuālisma psiholoģiju un virza arī privātīpašnieciskos aizstāvjus individuālisma attaisnojumu meklājumos. Ražošanas spēku aizvien pieaugošais sabiedriskais raksturs obi ektīvi prasa sabiedriskot ražošanas attiecības, rada objektīvu priekšnosacījumu kolektī-vistisko attiecību veidošanai. Tātad, individuālisms buržuāziskajā mūsdienu sabiedrībā pamatojas uz savu laiku pārdzīvojušām ražošanas attiecībām. Rezultāta individuālismu raksturo nevis kā sabiedrisko, kolektīvo interešu saskaņošanas veidu, izejot no "cilvēka dabas", personiskam interesēm, ka tas bija buržuāziskā individuālisma sākotnējos uzskatos, bet gan ar tā jēdzienu aizvien vairāk izteic indivīda pretnostādīiumu kolektīvam, sabiedrībai, personības atsvešinātību no sabiedrības un pat no sevis paša. Tādējādi buržuāziskā individuālisma krīze vienlaikus ir buržuāziskas personības un apziņas krīze. Individuālisma krīze izpaužas ari tās iestrēgumā divkosībā, tās daudzveidīgajā maskojumā. Nereti individuālisms uzstājas altruisma ietērpā. Notiek buržuāziskā altruisma degradācija, altruisma izmantošana amorālas rīcības maskēšanai. Tāpēc varam runāt par paradoksālu situāciju - buržuāziskā individuālisma krīze vienlaikus ir arī buržuāziskā altruisma un visas buržuāziskās morāles krīze.

Skat, Landesmans **P.,** Sogomonovs -T. **Polemika ar pesimismu.**

Buržuāziskās masu apziņas 1 i ks tas . **H,** , ' "Liesma", 1975', 33.-4-9 . Ipp .

Вески* Й.Л. Кризис буржуазного сознания Лти **III,** 1У. М,,Изд-во АН СССР,

BURŽUAZISKAS MORĀLES KRĪZE UN INDIVIDUĀLISMS

Buržuāziskās morāles krīzes raksturojums atrodams jaunatnes politiskajai izglītībai izdotajās mācību grāmatās un metodiskajos norādījumos tiem, kas apgūst komunistiskās morāles pamatus. Mūsu uzdevums ir noskaidrot tieši individuālisma lomu buržuāziskās morāles krīzes dažādos izpausmes veidos.

Attiecīgās šķiras morāles galvenā stratēģiskā līnija, tikumisko prasību lielākais vispārinājums, pamatorientacija vērtībām, tikumības misija un jēga visvairāk izpaužas tās principos un šo principu reālajā īstenošanā. Buržuāziskās morāles krīzes iedīgļi meklējami jau agrīnajā kapitālisma, kad uz individuālisma principa pamatotā morāle sludināja vispārcilvēciskas idejas, sirdsapziņas brīvību, personības patstāvību, humānismu, brālību, vienlīdzību. īstenībā turpretī nepārtraukti tika atražoti antagonismi, dzīves kolīzijas. Šis ideālu un dzīves īstenības šķēlums iezīmējās aizvien spilgtāk. Imperiālisma laikmetā nereti pat reakcionāri un slepkavas sludināja humānismu un brīvību. Vārdu un darbu kontrasts dažkārt tiek saistīts ar paradoksālu cilvēku ideoloģisko un psiholoģisko virzību - īstenību sāk uztvert kā šķietamību, bet ilūziju, ideālu kā realitāti. Ar masu kultūras palīdzību tiek saglabāts šis Janusa - liekulības dieva stāvoklis, sērijveidā ar masu komunikācijas līdzekļu palīdzību tiek producēta "apmierinātā apziņa", "patērētāja psiholoģija" un vienlaikus arī "dumpis pret sabiedrību", "pēc manis kaut vai ūdens plūdi" noskaņoj ums.

Viena no galvenajām buržuāziskās morāles krīzes iezīmēm ir tieši šī sludinātā, uz individuālisma principu balstītā ideāla un dzīves īstenības attiecību strupceļš. Šo iestrēgumu J.Zamoškina raksturo kā pretrunu starp normu mērķiem un normu ietvariem. J.Zamoškins norada , ka individuālistiskajai apziņai raksturīgs pastāvīgs un iekšēji neatrisināms konflikts starp "vērtībām", kas uzstājas kā dzīves "normas-mērki" un sociālās organizācijas "normām - ietvariem".[2]

1 Černokozova V., Černokozovs 1. Komunistiskās morāles pamati. B., "Liesma", 1972, 270. - 283.lpp, ;

Молодежи о коммунистической

морали, с. 65 - 8 6.

Зэмошкин Ю.А. Кризис буржуазного индивидуализма и яичност*.

М., "Знание", 1 967, с . I I .

Attīstītā komunikāciju sistēma, plašā pakalpojumu sfēra, sarežģītā ražošana ik uz soļa katram cilvēkam izvirza virkni normu - ietvaru: drošības tehnikas, satiksmes noteikumu ieverošanu, precizitāti darbā,

taktu cilvēku attiecībās utt. Mazākie šo normu pārkāpumi dažkārt apdraud pat paša pārkāpēja vai citu cilvēku dzīvības. Piedzērušies pie mašīnu stūres ASV izmaksā 6,5 miljardi dolāru gadā. Individuālistiskās "normas-mērķa" īstenošana sarežģītajā sociālajā dzīvē aizvien vairāk ir iespējama kā antisabiedriska, avantūristiska un amorāla rīcība. Ik dienas savstarpējā saskarsmē nonāk simtiem un tūkstošiem cilvēku. Pat iedzīvotāju skaits, salīdzinot ar kapitālisma veidošanās laiku, pasaulē ir palielinājies astoņkārtīgi, kolosālos apmēros palielinās automašīnu un citu satiksmes līdzekļu skaits.

Tātad, buržuāziskās morāles krīzi vispirms iezīmē tās pamatprincipa antisabiedriskā, amorālā ievirze. Individuālisms atklātā formā kļūst pats par sevis atmaskotāju, līdzīgi franču dzejnieka Gijoma Apolinēra vārdiem:

Pāvs asti ceļ:
"Lai apbrīno",
Tas lepns domā klusi,
Pats nezinādams,
Ka ar to
Sev atsedz dibenpusi.

Mūsdienu buržuāziskais individuālisms visbiežāk ir atšifrējams visdažādākajos maskējumos - antikomunisma, nacionālisma, šovinisma, avantūrisma formā. Individuālisma krīze iezīmējas arī tādējādi, ka individuālisms ietērpjas pat savu pretinieku tērpā vai arī stimuls sev pretēju parādību attīstību. Individuālismam ir izdevīgs nevis kolektīvists, bet gan pūļa cilvēks, pielāgoties spējīgs bezpersonisks konformists. Mūslaiku individuālists var pastāvēt tikai uz citu ekspluatācijas, izmantošanas rēķina. Visvieglāk pārvērst par līdzekļiem savu mērķu īstenošanai ir visvājākos, vismazāk organizētos un saliedētos, vismazāk patstāvīgos un visvairāk standartizētos. Individuālisms var pastāvēt,pateicoties aklam altruismam, pūļa cilvēkam, bezpersoniskam konformistam, masu kultūras cilvēkam, tā ir individuālismu barojoša augsne, tā ekspluatācijas objekts. Individuālists grib, lai citi rīkotos pēc morālā "zelta likuma" -"nedari otram to, kas pašam nepatikt" Individuālismam raksturīgs slēptais likums, kas

Poēzijas zeme, R., "Liesma", 1967, 38.1pp.

raksturo tā divkosīgo dabu. To varētu izteikt vārdiem: "Es vēlos,, lai tava altruistiskā rīcība kalpotu man." Frensiss Skots Ficdže-ralds to izsaka vārdiem: "... es pacentīšos būt uzvedīgs zvērs,un, ja jūs man pasviedīsiet treknu kaulu, varbūt pat nolaizīšu jums roku. " "Lielajā Getsbijā " Ficdžeralds raksturo kādu pārgalvīgu braucēju, kurai blakussēdētājs iebilst : "Bet ja nu pretī brauc kāds tikpat vieglprātīgs kā jūs?" Seko atbilde: "Cerams, ka negadīsies."[2]

Individuālistiskā vērtību orientācija aizvien vairāk veicina morālo

krīzi, jo tā virzīta uz personisko panākumu gūšanu, bet pēdējie pamatos atkarīgi no bagātību apmēriem. Nauda kļūst par cilvēka "sestajām jūtām", vērtību mērauklu, prestiža galveno nodrošinātāju. K.Markss citē "Kapitālā" izteikumu par aktivitāti, ko izraisa buržuāziskā dzīšanās pēc peļņas: "..ja ir pietiekama peļņa, kapitāls kļūst drošsirdīgs, nodrošiniet 10 procentu, un kapitāls atļauj sevi visādi izlietot nodrošiniet 20 procentu - viņš kļūst rosīgs,

50 procentu - viņš noteikti gatavs lauzt sev kaklu, 100 procentu - viņš min ar kājām visus cilvēku likumus, 300 procentu - nav tāda nozieguma, kuru viņš neriskētu izdarīt, kaut arī draudētu karātavas ..."[3]

Vairāki buržuāziskie autori cenšas pierādīt, ka mūsdienu bizness netiecas pēc maksimālās peļņas, jo to ir ļoti grūti iegūt un arī tāpēc, ka tas esot amorāli. Atzīmēsim, ka bizness aizvien ievērojamāk attīstās gangsterisma veidā. Rēķina, ka Japānā ir ap 114 tūkstoš gangsteru, kuri apvienoti 3 000 bandās, ASV - ap pusmiljons recidī-vistu, narkotikas straujā attīstība saistīta arī ar lielo peļņu. Taizemē 1 kg heroīna maksā 1 7 00 dolāru, bet ASV - 20 0 00.

Kapitālistiskajā pasaulē ir ap .20.0 miljonu narkomānu, Milānā to skaits sasniedz 35 000. Vietām 20 % jauniešu no 14 - 21 gadam lieto narkotiskos līdzekļus, bet tādi, kas kaut vienreiz tos izmēģinājuši, sasniedz pat 30 - 40 %.

Individuālistiskā brīvības izpratne parasti tiek izteikta vārdiem - "Es varu darīt, kas man patīk!" Šādu brīvību Hēgelis raksturoja kā zemas kultūras izpausmi, bet Romēns Rolāns - kā prāta ārprātu un valsts anarhiju. Tieši šāda individuālisma izpausme mūsdienās visvairāk ierobežo personības brīvību, bet pēdējā ir morālā progresa svarīgs nosacījums. To pierāda kaut vai noziedzības straujais pieaugums attīstītajās kapitālistiskajās valstīs. Pie tam tajā iesaistās arī sievietes un bērni. Šai noziedzībai palīdz sagatavoties arī masu komunikācijas līdzekļi. 14 gadu veci pusaudži jau redzējuši televīzijā ap 14 000 slepkavības aktu. Šaujamo ieroču lietošanas rezultātā ASV katru gadu tiek nogalināts ap 2 0 00 0 cilvēku. Katram, kas dzimis kādā no amerikāņu pilsētām,pašreiz ir lielākas izredzes tikt nogalinātam savā pilsētā nekā amerikāņu karavīram, kas piedalījies 2. pasaules karā. Noziedzības cena ASV 1974. gadā tuvojās **90** miljardiem dolāru. Katram amerikānietim noziedzība izmaksā caurmērā 420 dolāru gadā. ASV 1973.gadā bija ap 7 miljoni zādzību, VFR šai gadā reģistrēti 2,5 miljoni sodīšanas gadījumi.

Mūsdienās buržuāziskās morāles krīze sevišķi krasi izpaužas noziedzības pieaugumā, gangsterisma attīstībā, narkomānijas, alkoholisma, liekulības, cinisma izplatībā, spēka kulta sludinājumā, egoistiskā aprēķinā, seksuālā izlaidībā, naudas kārē, neuzticības, skaudības, savstarpējās konkurences morāli psiholoģiskajā **atmosfē**rā.

Amerikāņu sociologs **P.Sorokins šādi raksturo tikumiskās krīzes** galvenās iezīmes kapitālismā: **1) utilitārās pozīcijas** valdīšana sociālo faktu **un** uzvedības **vērtējumā;** 2) nesaprātīga **dzīšanās** pēc jutekliskām baudām; 3) **visu tieksmju pakļaušana,naudas iegūšanai** kā, visu citu vērtību **kritērijam; 4) morāla** "atomisma" **uu "morālās** anarhijas" **pastāvēšana, kas izpaužas centienos katram kļūt par paša morālo likumdevēju;** 5) **relatīvisms un nihilisms tikumības sfērā,** kas **virza uz morālo vienaldzību un bezspēku; 6) varmācības un** neuzticības **sociālās lomas palielināšanās.**[2]

1

Datus par **noziedzību** sk, **galvenokārt : "Die Krise im** geistigmoralischen **Bereich"** - "Horizont", **1975»No 19, 3,- 20}** "Литературная **гззя***, 1975,29.1.**

2Титаранко АЛ 1. Нравственный прогресс. М,, 1 9 6 9, с. 12-4, 125,

Buržuāziskās morāles krīze, būdama kapitālisma vispārējās krīzes sastāvdaļa, izpaužas visdažādākajos sociālās dzīves virzienos, un visur tai ir ciešs sakars ar individuālismu. Pat dabas pasargāšana no tās ļaunprātīgas izmantošanas, no ūdeņu piesārņošanas, gaisa saindēšanas, dabas daudzveidīgā aizsardzība prasa kolektīvista, dabas saimnieka attieksmi. **Krīze** morāles un politikas saistībā izpaužas politiskajā amorālismā. Morāles krīze iezīmējas šķietami nesavienojamu lietu apvienojumā - zinātniskā gangsterismā (gangsteri izmanto ESM un jaunākos zinātniskos sasniegumus) jeb "Fantomasa problēmā". Estētiskā izglītība un gaume var tikt attīstīta arī noziedzīgos nolūkos. Tā Francijā 1974. gadā tika nozagts vairāk nekā 7 000 gleznu. Zagļi nereti spējīgi spriest par gleznu vērtību ne sliktāk kā pieredzējuši eksperti. Ir gadījumi, ka cietumos šie zagļi paaugstina savu kvalifikāciju mākslas jautājumos.

Buržuāziskās morāles un vienlaikus arī individuālisma krīzi nav iespējams pārvarēt, saglabājot privātīpašnieciskās un ekspluatācijas kundzības - pakļautības attiecības. Sociālistiskā revolūcija, pāreja uz kvalitatīvi jaunu attiecību tipu, uz jauniem principiem ir vienīgā **izeja no šī** strupceļa.

INDIVIDUĀLISMA IZPAUSME SOCIĀLISTISKAJĀ SABIEDRĪBĀ

Viena no raksturīgākajām darbaļaužu morāles iezīmēm arī kapitālisma **apstākļos ir tās** kolektīvisma **un** internacionālisma princips. **Buržuāziskā individuālisma** krīzi **saasina** kolektīvisma principa,ko**lektīvi stiskās morāles, dzīves veida aizvien** spilgtāka pozitīvā, **humānā un progresīvā** kontrastāci**ja, salīdzinot ar** individuālisma **ieslīgšanu regresa, pesimisma un antihumānisma purvā.** Sabiedriskā **prakse ir galvenais kritērijs kolektīvisma** priekšrocību apstiprinā**jumam. Izkarotās brīvības, demokrātijas procesa** pilnveidošanās, apkārtējās **dzīves un darbības revolucionarizē jošā un** radošā izpausme ir šīs **kolektīvās, solidārās cīņas rezultāta. Šai apkārtējās** vides **izmaiņā veidojas jaunais - sociālistiskajai formācijai** at- -**bilstošais cilvēks, cilvēks - dzīves** saimnieks.

Sociālistiskā sabiedrība ne tikai likvidē **galveno** individuālis**ma objektīvo balstu - privātīpašumu uz ražošanas rīkiem** un līdzekļ**iem, bet arī kvalitatīvi** jaunā **cilvēku attiecību ansamblī,** jaunā

savstarpējās palīdzības, cieņas un prasību psiholoģiskajā atmosfēra kļūst par gadsimtu tradīcijām bagātās kolektīvistiskās morāles mantinieku un pilnveidotāju. Riirznāzi skā individuālisma izpausme sociālisma apstākļos atklātā veidā nav iespējama. Slēptā veidā tā parādās noziedzības formā. Ar noziedzības cēloņu aprakstiem, par pasākumiem cīņai pret to ir bagāta literatūra. Lektoriem ieteicams koncentrēt uzmanību individuālisma izpausmju raksturojumam morāli psiholoģiskajā sfērā sociālisma apstākļos. Tieši šī nozare ir vispateicīgākā arī tiesiskās profilakses efektivitātes paaugstināšanai.

Individuālisms sociālistiskajā sabiedrībā izpaužas divās pamatformās -pirmkārt, kā kapitālisma (dažkārt pat pārejā uz sociālismu vērojamas arī feodālisma tradīciju un ieradumu spēks) paliekas un, otrkārt, kā sociālisma apstākļos, sociālismam pielāgojusies, pat tā priekšrocību izmantojoša individuālisma izpausme. Runājot tikai par vecā paliekām, paļaujoties uz vieglu kolektīvisma uzvaru, mēs radām demobilizējošu noskaņojumu. Individuālisms veco, savu laiku pārdzīvojušo palieku veidā visnoturīgāks ir tā sīkburžuāziskajā un reliģiskajā izpausmē. Nereti tam ir mietpilsonības, mantas kulta, pārēšanās un pārdzeršanās piegarša.

Akcentējot lektoru uzmanību individuālisma otrajam izpausmes veidam, vienlaikus nākas konstatēt, ka tieši šajā virzienā visvairāk

katram paveras iespējas kļūt par šī palīgmateriāla papildinātāju, bagātinātāju, kritizētāju, jo vēl pārāk maz ir pētījumu par to, kādi sociālistiskās sabiedrības apstākļi rada individuālismu un kādi ir tā izpausmes veidi.

Individuālisms sociālistiskajā sabiedrībā reti izpaužas kā tieša personības interešu pretnostādījums kolektīva un sabiebrības interesēm. Atzīstot sabiedrības intereses, sabiedrisko nepieciešamību, individuālisms izpaužas personisko interešu apzinātā vai neapzinātā izvirzīšanā par dominējošām. Ja neparādās personisko interešu primaritāta pār kolektīva un sabiedrības interesēm, tad nevaram runāt par individuālismu vai egoismu kā tā spilgtāko iezīmi. Bet tieši šīs dominantes, primaritātes noteikšanā ir sevišķi grūta, kolektīvisma un individuālisma principiem raksturīga plaša vispārinājumu iezīme, ko grūti piemērot katrai ikdienas situācijai. Daudzveidīgu situāciju ansamblī jākonstatē dominējošā uzvedības līnija. Dažkārt ir nepieciešams pat visas cilvēka dzīves tvērums kopumā. Ja cilvēks pašreiz dzīvo vidēji 70 gadu, tad šo dzīvi varētu iedalīt trīs lielos posmos, kuros katrā īpatnēji izpaužas sabiedrisko un personīgo interešu saskaņojums. Pirmajā posmā - bērnībā, daļēji ari jaunībā ir liels sabiedrības līdzekļu un pūļu ieguldījums ar mazu pretatde-vi. Izolēti un tīri ekonomiski aplūkojot šo dzīves laiku, būtu nepareizi to nosaukt par egoistisku. Morālajā ziņā arī bērni bagātina un padara optimistiskāku apkārtējo vidi. Galvenais tomēr ir sagatavotība efektīvai, sabiedriski nozīmīgai vēlākai darbībai. Sabiedrības pūļu neattaisnota izmantošana - nemācīšanās, nepietiekoša savu spēju un rakstura veidošana ir sava veida individuālisma izpausme. Individuālisms var izpausties arī vieglprātīgā attieksmē pret nākošo dzīvi, profesijas izvēli, ģimenes veidošanu u.tml. Skolēnu un jaunatnes auditorijās sevišķi ieteicams sīkāk analizēt šā pirmā dzīves posma kolektīvisma un individuālisma izpausmes veidu un pretrunīgās situācijas. Ja šajā pirmajā posmā netiek pietiekoši ievēroti tādi komunistiskās audzināšanas principi kā audzināšanas saistība ar dzīves (pie tam galvenokārt nākotnes) prasībām un darbu, tad bērnība un jaunība var pārvērsties par egoistisku dzīves posmu, par ieradumu **saņemt** rūpes un gādību no citiem, nedodot neko pretī vai **sevi pietiekoši nogatavojot** šai pretatdevei. Šo tendenci var pastiprināt arī **mazbērnu un it** sevišķi vienbērnu ģimeņu **īpatsvara** palielināšanās. Tādās **ģimenēs bērni parasti** ir maz iesaistīti praktiskā gādībā un **rūpēs par citiem. Lieliski** to apraksta **Ārija Elksne:**

Kādreiz pasaka iesākās tā:

Tēvam trīs dēli **bija...**

Tagad ir **viens, bet** ar to **vienu Daudz grūtāk nekā** ar **trijiem - Vienam pavisam citas prasības,**

Pavisam citi mēri,

Viņš ar vienīgā dēla acīm Citādi pasauli vēro.
Viņam ir vienīgā dēla valoda:
- Tēt, dod! Māt, gādā!
Un vecāki, kā jau mūsdienu vecāki,
Skrien un plēšas, un strādā.
Dēliņš aug, un aug ari prasības.
Vai lai izaugsmei ceļā stājas?
Nu jau viņš vienīgā dēla valodā Ar mums visiem sarunājas .
Mēs tikai skatāmies, mēs tikai brīnāmies:
Vecie, uz deguna klupdami, gāja,
Strādnieku valstī, zemnieku Valstī Skaties, ko izaudzināja[1]

Šis dzejolis ir pateicīgs materiāls arī altruisma pretrunīgās dabas atklāsmei, kad ar tā palīdzību tiek veicināta egoista veidošanās. Šādam altruismam nav nekā kopīga ar kolektīvismu, kurā galvenais ir sabiedriski nozīmīga mērķa realizācija, sabiedriski nozīmīgas presonības attīstība. Sliņķa audzināšana ir egoista audzināšana, kas radīts dzīves vērtību patērēšanai, ne radīšanai. Slinkums var izpausties arī kā izvairīšanās no sarežģītu un grūtu mācību un dzīves problēmu risinājuma.

Ārī otro dzīves posmu - aktīvās darbības, lielās atdeves laiku nevaram novērtēt izolēti. Šai posmā notiek iepriekšējā posma uzkrāto "parādu" segums, tā jēgas attaisnojums un vienlaikus arī tiek gādāta par slimnieku, invaliditātes un vecuma nodrošinājumu. Daļēji šai posmā vispraktiskāk izpaužas arī līdzekļu radīšana internacionālajai solidaritātei. 35 darba gados, vadoties pēc 1973.gada darba ražīguma līmeņa, viens ražošanā nodarbinātais cilvēks dod ap 130 000 rubļu materiālo vērtību ieguldījuma, apmēram pusi no tā izlietojot savam patēriņam.[2] Blakus šim ekonomiskajam, finansiāli naudiskā izteiksmē raksturojamajam kolektīvismam pastāv arī morālais, psiholoģiskais, estētiskais kolektīvisms. Starp šiem daudzveidīgajiem aspektiem, dažādām dzīves sfērām un darbības lomām nereti izpaužas pretrunīgums. Darba sfēras kolektīvisms var būt saistīts ar individuālisma izpausmēm ģimenes un sadzīves sfērā. Tas var izpausties arī kā ātra sevis izsmelšana, savas kompetences robežu pārkāpums. Kolektīva netaisns, virspusējs spriedums par personību var radīt personībā izolācijas tendenci. īpatnēji individuālisms parādās dažāda veida sociālistiskās morāles (vienlaikus arī kolektīvistiskās) antipodos, kā kukuļņemšana, dīkdienība, apmelojumi, anonīmas sūdzības, žūpošana, ierēdnieciska uzpūtība, birokrātisms, rupjība, pilsoņu cieņas

1
"Cīņa", 1974, 21.decembrī.
Bobrovs L. Cik maksā cilvēks. - "Cīņa", 1974, 18,septembrī*
aizskaršana. Arī savas veselības priekšlaicīga sagandēšana ir

īpatns egoisma izpaudums, ja tas notiek žūpošanas, smēķēšanas, pārgalvības dēļ. Žūpa rada ap sevi nomācošu psiholoģisko atmosfēru, liekus, nevienam labumu nenesošus konfliktus. Vai mēs rīkotos kā kolektīvisti, ja pret tādiem izturētos draudzīgi? Vai egoists sociālistiskajā sabiedrībā ar savu rīcību pats pret sevi nerada naidu, neuzkrāj papildus konfliktus, kas gala rezultātā, agri vai vēlu vēršas pret viņu pašu? īpatnējs ir smēķētāju egoisms. Pat taktiskam un iejūtīgam, bet vienlaikus kaislīgam smēķētājam ir gandrīz neiespējami kaut kādā veidā neaizskart nesmēķētāju intereses.

Individuālisms var īpatnēji izpausties katrā profesijā (to skaits tuvojas 40 00 0) . Kolhoznieka nolaidība ražas novākšanā var padarīt par nevērtīgu visa gada darbu. Laikā nepiesūtītas detaļas kādai citai fabrikai var apturēt visu tāsd darbu, pašiem turpinot "veiksmīgi" tālāk strādāt. Var veidoties "grupu egoismi" ceha vai fabrikas apjomā. Altruistiska rīcība šādā grupā nereti pārvēršas par individuālisma iezīmi. Mēs redzam, ķa individuālisms ir daudz plašāks jēdziens par egoismu. Pēdējais ir tā tiešāka un saasinātākā izpausme. Būt kolektīvistam ir daudz grūtāk nekā individuālistam. Kolektīvis-tiskajā rīcībā, kalpošanā sabiedrībās interesēm ir savs optimālais mērs, kuru pārkāpjot, mēs varam atgādināt mātes aklo altruistisko rīcību, kas kalpo egoismam. Sabiedrisko interešu dominantes pārspīlējums var gala rezultātā kaitēt sabiedrības interesēm. Pārmērīga sabiedriskā slodze var atraut cilvēku no nepieciešamā pašpilnveido-šanās procesa, bez kura nevar būt efektīvs arī sabiedriskais darbs. Pētījumi rāda, ka ir aktīvisti, kuriem pat neatliek laika noskatī-, ties teātra izrādes, lasīt grāmatas, celt vispārējo kultūras līmeni .

Trešais lielais dzīves posms, kur īpatnēji izpaužas individuālisma un kolektīvisms, ir vecuma, dzīves norieta laiks. Vēlīno vecuma posmu pēta gerontoloģija. Zinātnieku kolektīvi Maskavā, Ļeņingradā, Kijevā, Tbilisi u.c. dažādos aspektos pēta cilvēka novecošanās procesu. Veco cilvēku problemātiku aktualizē to īpatsvara palielināšanās. Demogrāfi aprēķinājuši, ka 1930.gadā Padomju Savienībā būs apmēram 50 miljoni cilvēku, kas vecāki par 60 gadiem, bet 2000. gadābūs-80 miljoni. Daži pētnieki uzskata, ka 30 - 4 0% cilvēku pēc 65 gadu vecuma sasniegšanas vairs nevar palikt iepriekšējā darbā, bet apmēram 2/3 no tiem varētu izpildīt vieglā-ku darbu. Individuālisma izpausme šajā vecuma grupā dažkārt vēro-[1] "Cīņa", 1973, 1//. :Ceˆ-ln, >ˆ

jama nespējā vai negribēšanā reāli novērtēt mazinātās darba spējas, katrā ziņā cenšoties palikt darbā, kuru vairs nespēj efektīvi veikt. Ir sastopama arī pretēja **tendence** - cenšanās pārāk ātri atbrīvoties no mazbērnu audzināšanas, **no** jebkādiem pienākumiem. Pētījumi rāda, ka tieši tāds dzīves veids ir vispateicīgākais, lai "nodarbotos" ar slimošanām. Vecumdienās, parasti cilvēku moka

dažādas slimības un kaites. Viss interešu pamatvirziens tad var izpausties šo vainu aprakstā un subjektīvi cilvēks var sevi priekšlaicīgi "norakstīt", padoties vecumdienu likstām. Jāatzīmē, ka cilvēku "morālā norakstīšana", "morālais nolietojums" var izpausties pat krietni pirms "fiziskās norakstīšanas". Var būt divdesmit un trīsdesmitgadīgie morālie "veči"."Morālais nolietojums" sākas ar brīdi, kad personība pārstāj sevi pilnveidot, audzināt, paškritiski vērtēt sevi, cīnīties par savu fizisko un garīgo spēku saglabāšanu un attīstību. Jā-atceras, ka daudzi izcili darbi radīti, to autoriem sasniedzot ievē rojamu vecumu, pārvarot savu vecuma nespēku, Repins pat sēja otu pie trīcošiem pirkstiem. V.Igo radīja izcilus darbus astotajā gadu desmitā. Verdi komponēja operu "Otello" 73, "Falstafu" - 79 gadu vecumā. Mikelandželo veiksmīgi strādāja līdz 79 gadiem, Kants -

līdz 80, Voltērs - līdz 84, B.Šovs - līdz 94 gadiem. Ļ.Tolstojs 71 gadu vecumā uzrakstīja romānu "Augšāmcelšanās".

Individuālisma iezīmes var izpausties dažādās paaudžu savstarpējās attieksmēs. Vecākās paaudzes pārstāvji dažkārt pārāk kategoriski vērtē jauno paaudzi "pēc sava ģīmja un līdzības", pēc savas dzīves mērauklas. Jaunie nereti neizrāda pietiekošu cieņu vecumam, neizprot vai arī negrib saprast, ka viņiem grūtāk stāvēt kājās, grūtāk tiem viens otrs darbs veicama. Nebūtu par ļaunu pārņemt humāno japāņu tautas tradīciju - katru gadu svinēt vecuma cieņas svētkus.

Dažādās dzīves sfērās, dažādos veidos var izpausties individuālisma. I.Kants raksturo **loģisko,** estētisko **un** morālo egoistu, loģiskais egoists neuzskata par **vajadzīgu lieku reizi** pārbaudīt savu spriedumu. Kants **raksturo** arī **loģisko ietiepību, sava veida** tieksmi likties dīvainam ar saviem **uzskatiem. Estētisko egoistu** apmierina tikai paša gaume. **Tādējādi trūkst tālākas pilnveidošanas** iespējas. Estētiskais **egoists pats sev aplaudē un skaistā kritēriju** mākslā **meklē** tikai **sevī. Morālajam egoistam visi mērķi aprobežojas** ar **sevi**

pašu. Derīgumu redz tikai tur, kas derīgs pašam, redz tikai paša laimi, bet ne pienākumu. Kanta domas rosina pētīt individuālisma un egoisma daudzveidīgās izpausmes dažādās vecuma grupās, dažādās profesijās, sabiedrības **slānos,** dažādās sabiedrības attiecībās, apziņas formās, dažādos līmeņos, dažādās dzīves situācijās. Mēs bieži savu naidnieku labi **pazīstam** ārpus sevis. Dai pazītu to sevī, nepie ciešams pētīt individuālisma izpausmes īpatnības personības psiholoģijā. Individuālisma psiholoģija saistīta ar cilvēka pārspīlēto pašizjūtu, pašvērtājumu, patmīlību , tieksmēm par katru cenu **būt** apmierinātam un laimīgam. Dažkārt tieši pārmērīga cilvēka pasargāšana no negatīvām emocijām, no sāpju izjūtas attīsta "optimistisko" egoistu. Viņa optimisms saistīts **ar** vienaldzību pret citu ciešanām un bēdām. Pasaule viņiem pastāv it **kā tikai** tādēļ, lai tos uzjautrinātu, darītu

priecīgus un laimīgus. **Ir arī** "pesimistiskie egoisti", kuri atsevišķu pāridarījumu, netaisnību **pret** sevi, nelaimīgu mīles**tību,** vilšanos kādā cilvēkā uztver par **visas** pasaules nelietību un pāridarījumu. Dažkārt šādi **pesimisti** vai **nu meklē** izolāciju **no sabiedrības vai arī kaļ dažādus atriebības plānus.** Ir tuva loģiska **saistība** starp **jaunības "optimistiskajiem egoistiem"** un vēlāka **laika "pesimistiem". Dzīves grūtību pārvarēt nespējīgais** optimisms **nevar būt ilgstošs nepārtrauktu apmierinājumu un prieku** meklējumi **bez kontrasta devalvējas. Prieks** *bez* **līdzjūtības pats sevi apzog. Narcisa - seno grieķu mitoloģiskā varoņa - sevis mīlestība nevar būt ilgstoša un bagāta. Konsekventam egoistam nevar būt arī draugu. Mīlestība visbiežāk pārvēršas greizsirdībā. Tikai** ārpus **individuālisma ir meklējama ari drīves jēga.**

1 **Кент** И, Сочинения р шестл томах. * * 6 . **М.,** "Мысль", 1966, с. 358 - 3 6 1.

PERSONĪBAS PATSTĀVĪBAS, VIENTULĪBAS UN INDIVIDUALITĀTES VIETA UN LOMA INDIVIDUĀLISMA UN KOLEKTĪVISMA UZSKATOS

Patstāvības, vientulības un individualitātes jautājumi ir vieni no centrālajiem individuālisma uzskatos. Nereti patstāviba, vientulība un individualitāte tiek raksturotas kā personības un cilvēces dižākās vērtības, kā brīvības spilgtākā izpausme, kā visnepieejamākā mūsu laikmeta greznība. Dzejnieks Jānis Poruks pat uzskatīja, ka būt godīgam nozīmē būt vientuļam.

Individuālisma attīstību kapitālisma veidošanās laikā tiešām pavadīja personības patstāvības un individualitātes uzplaukums. Bet tas nebija tīk daudz individuālisma nopelns, kā paša laikmeta objektīva prasība. Mūsdienās buržuāziskā individuālisma un morāles krīzi pavada tādi patstāvības un vientulības meklējumi, kas gala rezultātā deformē personību, apdraud personības intīmo sfēru un virza uz individualitātes krīzi. Rodas vientulības standartmeklējumi dejās, hipiju kustībā, narkomānijā u.tml. Ir dažādi cilvēku vientulības, patstāvības un individualitātes veidi ar dažādu sabiedrisko nozīmību. Ir darbības sfēras, kas pēc savas dabas prasa zināmu vientulību, sevišķi tas attiecināms uz mākslas darbu tapšanas procesu. Pat komunikablajā teātra dzīvē K.Staņislavskis runāja par "publiskās vientulības" nepieciešamību. Dažkārt notiek pat sava veida paradokss. Vientulībā mākslinieks rada talantīgu, sabiedriski nozīm-mīgu darbu, apstiprina sevi kā koleķtlvistu, bet tiešajā cilvēku saskarsmē ir egoists.

Ne katra vientulība nozīmē sociālo izolāciju. Izolācijā no sociālās vides cilvēks nevar kļūt par personību, nevar pat apgūt valodu, nerunājot, par kultūras bagātībām. To pierāda gadījumi, kad cilvēku bērni nokļuvuši dzīvnieku vidū. Pilnīgā izolācijā audzināts suns bēg pat no zaķa. Kādā Gvatemalas sādžā, kur bērni audzināti sākotnēji ievērojamā izolācijā, to pirmie vārdi bijuši 2-2,5 gadu vecumā. Daudzi vieninieku kamerās turētie, ar minimālām sociālo kontaktu iespējām, pēc 3- 10 gadiem kļūst vājprātīgi vai ar galēji novājinātiem psihiskiem spēkiem

Amerikāņu zinātnieks A.Stors norāda, ka neviens nevar iegūt neatkarību un briedumu izolācijā no saviem biedriem, ka harmoniska cilvēku attīstība kā galveno ietver vajadzību vienam pēc otra. Izo-

Кузнецов О.Н., Лебедев В.И. Психология и психопатология одиаочества. М"Медицина , Й72, с 47.

lācijā nav nozīmes tādiem epitetiem kā maigs, saprātīgs, muļķīgs,

nejūtīgs. Jo izolētāks ir cilvēks, norāda A.Stors, vadoties no klīniskiem pētījumiem, jo mazāk tam piemīt tās īpašības, kuras atšķir vienu cilvēku no otra. Šizofrēniķi varbūt ir visizolētākie cilvēki pasaulē. Viņi ir arī neslēpjami līdzīgi. Zīmīgi, ka ar savu izolāciju šizofrēniķi cieš savas personības zaudējumu. Dažādi pacienti saka vienu un to pašu gandrīz identiskiem vārdiem. Iztrūkstot sabiedriskajām attiecībām, cilvēki kļūst līdzīgāki, nevis individuālāki. Izolācija noved, kā to konstatē A.Stors, pie personības atšķirīgo iezīmju zaudēšanas, nevis, kā to varētu sagaidīt, pie to intensif ikācij as

Kolektīvisms nenoliedz, pat vairāk, - aizstāv personību bagātinošu vientulību, aizsargā cilvēka tiesības uz intīmo dzīvi, pasargājot to no apkārtējās vides patvaļas izpaudumiem. Individuālismā atliek paļauties uz saviem spēkiem, savu viltību un gudrību. Ko-lektīvista personība veidojas sava veida cilvēku saskarsmes un vientulības vienībā. Pārspīlēta komunikācija pastiprina pārspīlētus vientulības meklējumus, **pat** pilnīgas izolācijas tendences. Zināma vientulība **ir** nepieciešama, lai komunikatīvos procesus padarītu par saviem, ārējos **iespaidus** apjēgtu, dzīves situāciju plūsmā spētu saskatīt vadlīnijas, lai veidotu savu pārliecību, savu attieksmi, dzīves **dažādo** pušu **vērtējumu,** novērtētu **savu** un citu cilvēku rīcību, **atskatītos** uz **pagātni un** ielūkotos **nākotnē,** bagātinātu **savu** individualitāti, vientulības un **kolektīvo** tieksmju dialektiku lieliski prata **atsegt Rainis** ("Kalnā kāpējs" u.c,).[2]

Kolektīvisma **attiecības nav** kaut **kādas standarta,** paraugattie-**cības, kurām** jāpielāgo **indivīda gaume,** uzskati, **darbība.** Kolektī**visms raksturo** pamatprincipu, **pametatziņu, kopīgo** pamatmērķu vie**nību, zināmu** morālpsiholoģiskās atmosfēras **kopību,** kurā ieslēdzas savstarpējās palīdzības, savstarpējās **cieņas un prasību** jautājums. Kolektīvs **kalpo diviem pamatmērķiem - ražošanas uzdevumu** efektīvā**kai veikšanai un personību attīstībai. Gala rezultātā** kolektīvs **un**

1
Storr Anthony. The Integrity of the Personality, Baltimore, 1963**, p -** 33 - 39 **.**

2
Rainis, Jaunatnei,(3.**isd.) R,, "Liesma",** 1974$_f$ 63.1pp.

kolektīvisma princips kalpo personībai **ka** sociālās dzīves augstākajai vērtībai. Ne katrām kopīgām prasībām ir humāna vērtība. Individuālisma princips arī izsaka kopīgu prasību. Svarīgi, lai Šī kopība vienlaikus dotu optimālu visas sabiedrības un katras personības daudzveidīgu un harmonisku attīstību, lai radītu sabiedrības humānu № brīvu attīstību, kurā katra personība aizvien vairāk tieši ar savu individualitāti **kalpotu** sabiedrības saliedētībai. Antagonistiskajā sabiedrībā darbaļaudis gūst īsto patstāvību un

individualitāti tikai cīņā pret kapitālu.

Cilvēku grupējums bez spilgtām individualitātes izpausmēm, bez rakstura un gribas patstāvības, bez noteiktas pārliecības, nav kolektīvs, bet gan pūlis, masa. Bezprincipiālā, nekritiskā pielāgošanās vairākuma viedoklim, bezpersoniskais konformisms (lat.conformis līdzīgs, atbilstošs) ir īsta kolektīva ārdoša parādība. It sevišķi mūsu laikmetā šāda nostāja ir labvēlīga augsne egoisma attīstībai, to cenšas izmantot arī fašisms.

Par kolektivitātes un individualitātes dialektisko, daudzveidīgo mijiedarbību lektoriem ieteicams iepazīties ar G. Gaka jau minēto darbu.

Buržuāziskā individuālisma un buržuāziskās morāles krīzi var pārvarēt tikai tad, ja nodibina jaunu sabiedrību - asociāciju, "kurā ikviena indivīda brīva attīstība ir visu indivīdu brīvas attīstības nosacījums."

1

Markas K., Engelss P. Komunistiskās partijas manifests. -Markss K., Engelss F. Darbu izlase divos sējumos, l.sēj. , R.,LVI, **1950, 28.1pp.**

LITERATŪRA

Markss K., Engelss F. Komunistiskas partijas manifests.
R. , 1i esma", **1966.**
Markss K. Kapitāls. I sēj. R.f LVT. **1951. 721.**lpp.
Markss K., Engelss P. Vācu ideoloģija. R. , LVT, **1963, 74. - 75.**lpp' Ļeņins V.I, Par komunistisko morāli. R. , LVI , **1964.**
PSKP XXIV kongresa materiāli. R. , "Liesma", **1972, 91.** - 104.lpp. Černokozova V., Čemokozovs I. Komunistiskās morāles pamati.
R. , "Liesma", **1972, 67-** - 8 0 . lpp .; **270. - 283.** lpp.
Ideoloģiskā darba teorijas un prakses jautājumi. R. -"Liesma", **1974.** Jakubaņecs V.. Kolektīvs un tikumība. R. , LPSR Zinību b-ba, **1974.,** Landesmans P., Sogomonovs J. Polemika ar pesimismu. Buržuāziskās masu apziņas likstas. R., "Liesma", **1975.**
Баскин **М.П. Кризис буржуазного сознания. М..Изд-во** АН **СССР.1962. Гак Т.М. Диалектика коллективности и индивидуальности. МД "Мысль",1967.**
Замошкин ЮА Кризис индивидуализме и личности. М., 1966 Молодежи о коммунистической морали, Jl.. 1974, с.65-115.
Моргунов И.Т. Борьба с пережитками прошлого и воспитание нового человека. Р., "Лиесм8% **1 973.**
Петров 9.Ф. Эгоизм. Фллософско-этический очерк. М.."Наука", 196 9.
SATURS

А.Милтс, кандидат философских наук Кризис буржуазного индивидуализма (Матерная в помощь лектору) Общество "Знание" Лэтв.ССР Риге 1975 На латышском языке

Par izdevumu atbild M.Makejeva Redaktore R.Pērkone Latvijas PSR Zinību biedrības Ražošanas korrOoināta **rotaprints** Rīgā; P.Stučkas ielā 37. Pasūt. Nr. ***42 S*** **1975.g**

Metiens 800 eks . Bezmaksas. Parakstīts iespiešanai **1975.** g **.28.** JT 122 81

notes

1

Tuvāk **par kolektīva fermām un kolektīvismu sk.- - молодожи** o **коммунистической норэли.** JI,, I974;c. 95 - 97;

Jakubaņece **V.** Kolekīvs **un tikumība.(Palīgmateriāls lektoriem)** ,1974

2

Frensiss Skots Ficdžeralds. Lielais Getsbijs. R., "Liesma", 1971, 72., 218. lpp .

3

Markas K . Kapitāls , 1. sē j . B . , LVI, 1951, 721.lpp,